

πολιτισμός

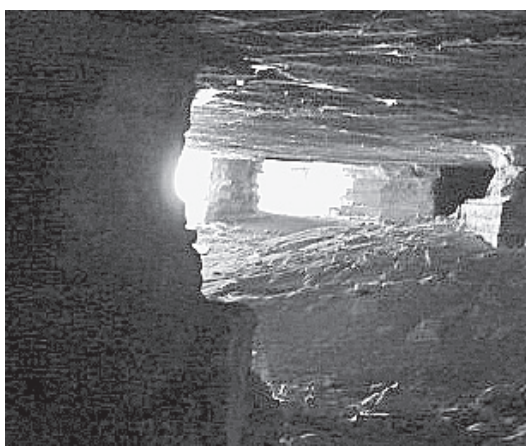

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (113)

Εξερευνώντας τον μυθολογικό Λαβύρινθο της Κρήτης

Αυτή την εβδομάδα οι «Αναδιφώσεις» έχουν να κάνουν με ένα σπήλαιο, από κάθε άποψη μυθικό: τον Λαβύρινθο της μινωικής Κρήτης. Κι αυτό γιατί σήμερα **Τετάρτη στις 8.00 μ.μ.** στη μόνιμη Σπηλαιολογική Έκθεση που διατηρούμε ως Τμήμα Δυτικής Κρήτης της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας στον οδό **Πατελάρου 14**, πάνω από τον Άγιο Λάζαρο, ο συντάκτης της στήλης θα κάνει στα μέλη και σε κάθε ενδιαφερόμενο για το θέμα μια εισήγηση-προβολή, τις οποίες θα ακολουθήσει σχετική συζήτηση.

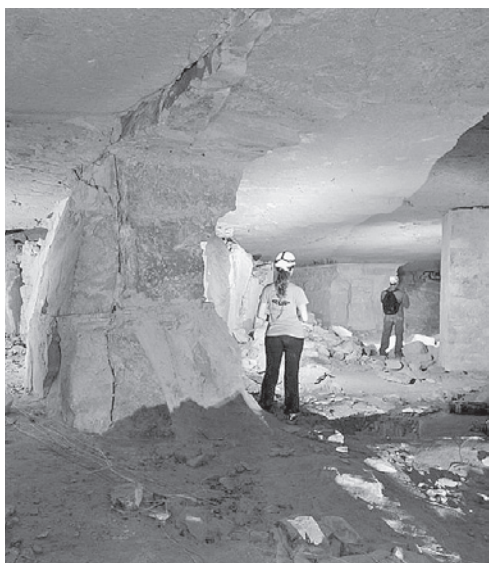
Μόλις στη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα ήταν που επικράτησε η υπόθεση του ανασκαφέα της Κνωσού Αρθούρου Έβανς ότι ο Λαβύρινθος ήταν τελικά το ίδιο το ανάκτορο που είχε ανακαλύψει. Μέχρι τότε ο Λαβύρινθος της Μεσαράς κυριαρχούσε. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι έχουν διατυπωθεί δύο ακόμα υποθέσεις, της Marie Esperance von Schwartze (που είναι πιο γνωστή ως Ελπίς Μέλαινα) για ένα σπήλαιο στο χωριό Σίλαμος Ηρακλείου και του Γάλλου πανεπιστημιακού καθηγητή Paul Faure για το Σπήλαιο της Αγίας Παρασκευής (φωτογραφία) στο χωριό Σκοτεινό Ηρακλείου.

Ο Ν. Howarth δήλωσε ακόμη ότι το σύμπλεγμα των τούνελ δίπλα από τη Γόρτυνα, που αποτελούσε την αρχαία ρωμαϊκή πρωτεύουσα της Κρήτης, θα μπορούσε εξίσου να είναι το σημείο όπου βρίσκεται ο πραγματικός Λαβύρινθος -εάν τελικά υπάρχει μία δόση αλήθειας στο ότι ο μύθος βασίστηκε σε μία πραγματική τοποθεσία και σε έναν πραγματικό βασιλιά. Να σημειώσουμε εδώ ότι την αποστολή αυτή του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης υποστήριξαν τα μέλη της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας Νίκος Λελοούδας, Ελίσα Χατζηχαράλαμπος και Δημήτρης Χατζηλιάδης.

Ο Λαβύρινθος είναι στην πραγματικότητα ένα τεχνητό σπήλαιο, δημιουργημένο από την ανάγκη απόληψης οικοδομικού υλικού, για την οικοδόμηση, όπως εικάζεται μέχρι στιγμής, της Γόρτυνας και των ογκωδών αρχιτεκτονημάτων της της περιόδου της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, τότε που αποτελούσε πρωτεύουσα του θέματος όχι μόνο της Κρήτης αλλά και της Κυρηναϊκής. Η ύπαρξη κεραμικών οστράκων της εποχής εκείνης, όπως και ενός φωτιστικού λύχνου, ενισχύει την άποψη αυτή, η οποία μένει να επιβεβαιωθεί και από λιθολογική έρευνα, με σύγκριση του πετρώματός του με εκείνο των αγκωνιτών της αρχαίας πόλης.

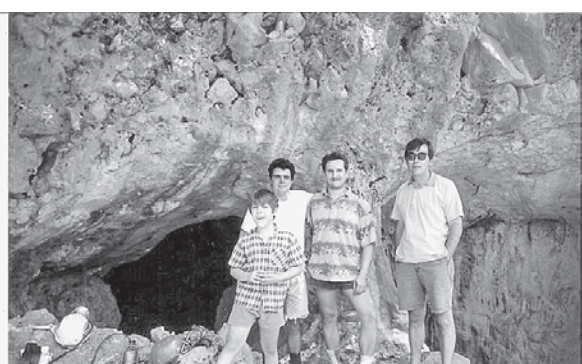
Υποχωρώντας εσπευσμένα τον Οκτώβριο του 1944 τα γερμανικά στρατεύματα προς την «Οχυρά θέση Κρήτης» περίε των Χανίων, εγκατέλειψαν τα πολεμοφόδια αυτά, αφού πρώτα ανατινάξαν το σπήλαιο, ώστε να θαφτούν κάτω από τα ερείπια του. Ευτυχώς η υπονόμωσή τους δεν ήταν σωστή και ένα μέρος του σπηλαίου διασώθηκε. Είναι αυτό που εμείς σήμερα επισκεπτόμαστε και μας φαίνεται ατελείωτο!

Ο συντάκτης των «Αναδιφώσεων» σεμνύεται ότι συντέλεσε, ως υπεύθυνος αποστολών και αντιπρόεδρος τότε του Τμήματος Δυτικής Κρήτης της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας, στην αποτροπή της έμφραξης των εισόδων του σπηλαίου από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, λόγω της επικινδυνότητάς του. Το Τμήμα, αφού εξερεύνησε συστηματικά το σπήλαιο, με τη βοήθεια και του επιγραφολόγου καθηγητή Γιάννη Τζιφώπουλου, και δημιούργησε φωτογραφικό αρχείο των επιγραφών του, τον Δεκέμβριο του 1999 υπέβαλε στο Υπουργείο σχετική αναφορά και διαμαρτυρήθηκε σε όλα τα ΜΜΕ της Κρήτης για το επιχειρούμενο οριστικό κλείσιμο με τείχος οπλισμένου σκυροδέματος πάχους πολλών μέτρων.

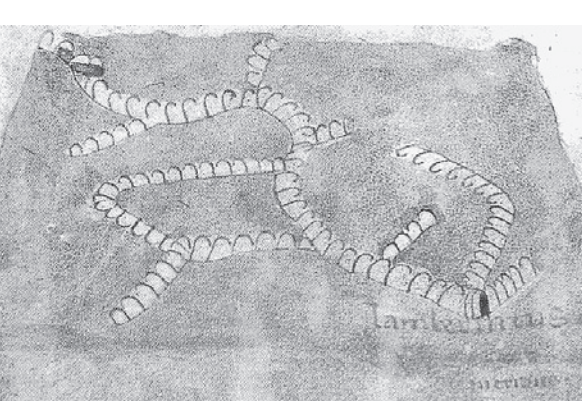
Τις επόμενες ημέρες είναι υπεύθυνος μιας ακόμα εξόρμησης στο Σπήλαιο Λαβύρινθος της περιοχής Καστελλίου-Αμπελούζου του νομού Ηρακλείου. Είναι η πέμπτη τέτοια εξόρμηση μέσα σε 22 χρόνια στην οποία είναι υπεύθυνος. Η πρώτη ήταν με τον Ζαχαρία Τσιριντάνη και τον αυστριακό σπηλαιολόγο Robert το 1997 (στη φωτογραφία στο Σπήλαιο Μούγκρι την ίδια περίοδο), η δεύτερη από κοινού του Τμήματος Κρήτης με εκπαιδευτικούς του Τμήματος Περιβαλλοντικής της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης το 1998, η τρίτη το έτος 1999, η τέταρτη το 2011 και η πέμπτη, με το καλό, η μεθαυριανή.

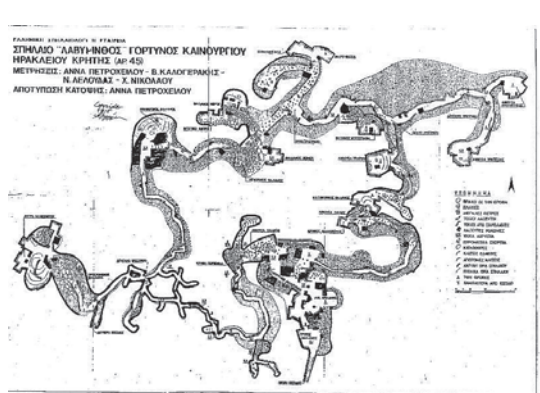
Η άποψη του Έβανς για ταύτιση του Λαβυρινθίου με το ανάκτορο της Κνωσού, με τα επιχειρήματα των μακρών και ελισσόμενων διαδρόμων, τη σειρά των αποθηκών με τα αδιέξοδά τους, τον κυκλώνα των βοηθητικών χώρων και τις αλληλέγγυες αναπαραστάσεις του διπλού πλέκου (λάβρυσ), σήμερα αμφισβητείται ευρέως. Κι αυτό γιατί το ανάκτορο τελικά στην κάτοψή του κάθε άλλο από δαιδαλώδες είναι αλλά και γιατί από πουθενά δεν μαρτυρείται η χρήση της προελληνικής λέξης λάβρυσ στη μινωική Κρήτη.

Από το 1415, με τον πρώτο θεωρούμενο ως μεσαιωνικό περιηγητή Χριστόφορο Μπουοντελμόντι (που «χαρτογράφησε» μάλιστα το σπήλαιο) μέχρι και τον Μεσοπόλεμο, όλοι οι περιηγούμενοι την Κρήτη αλλά και όλα τα πρόσωπα εξουσίας (προβλεπτές, δούκες της Κρήτης, στρατιωτικοί διοικητές, καστελάνοι κ.λπ.) των περιόδων της Βενετοκρατίας και της Οθωμανικής Κατοχής θεωρούσαν καθήκον τους να επισκεφθούν τον Λαβύρινθο της Μεσαράς και να απαθανάτισουν στα τοιχώματά του την υπογραφή τους.

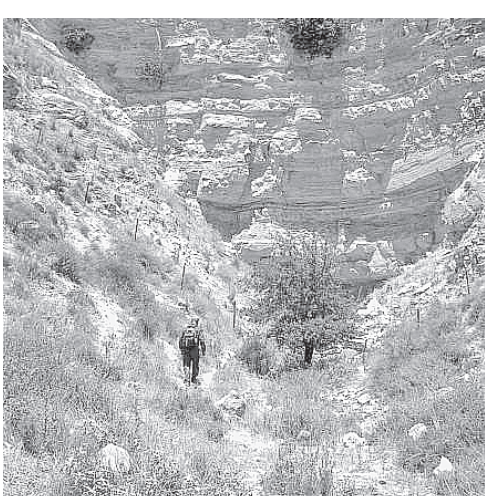
Η κάτοψη του εναπομείναντος σήμερα τμήματος του σπηλαίου (στην εικόνα σε χαρτογράφηση της Άννας Πετροχειλίου) είναι πραγματικά λαβυρινθιώδης, γι' αυτό και οι περισσότεροι από τους επισκέπτες του έχουν γεμίσει με χιλιόμετρα σπάνγκων, κατά το παράδειγμα της Αριάδνης. Λέμε εναπομείναντος, γιατί τα δύο μισά περιήγησης, κατά το σημερινό χιλιόμετρο διαδρομών και θαλάμων αποτελούν μικρό τμήμα του αρχικού σπηλαίου, όπως φαίνεται από τις δεκάδες κατόψεις που διαθέτουμε από περιηγητές, ιδιαίτερα του γνωστού μας και από αλλού πλοίαρχου Spratt.

Στο τμήμα αυτό έμειναν χιλιάδες πυρομαχικών, τα οποία στη συνέχεια ο ελληνικός στρατός έβγαλε στη δημοπρασία, για το μέταλλο των καλύκων τους. Το πιο επικίνδυνο τμήμα τους προσπάθησε να εξουδετερώσει με ειδικά συνεργεία. Όμως, όπως συνήθως γίνεται, η δουλειά που έγινε ήταν πρόχειρη, ώστε το 1961 τέσσερα παιδιά της περιοχής να χάσουν τη ζωή τους από μια μεγάλη έκρηξη που δημιούργησε η φλόγα των κεριών με τα οποία προσπαθούσαν να μαζέψουν μπαρούτι για τα πασαχάλια τους βαρελότα. Η έκρηξη δημιούργησε ένα τεράστιο ημισφαίριο στην οροφή του σπηλαίου, που είναι αυτό που διαφαίνεται στη διπλανή φωτογραφία του 1998, που τράβηξε ο Γιώργος Καλούδης.

Η εκοστρατεία εκείνη είχε αίσιο τέλος και οδήγησε στην αποστολή στρατιωτικού συνεργείου, το οποίο με πολύμηνη εργασία κατόρθωσε να εξουδετερώσει τα πυρομαχικά μέσα και έξω από τον Λαβύρινθο. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η Αρχαιολογική Υπηρεσία δεν έχει σήμερα την υποχρέωση να διεξάγει έρευνες και να εντάξει σε κοινωτικά προγράμματα το έργο της υποστήλωσης του σπηλαίου, ώστε να ξαναγίνει επισκέψιμο, όπως ήταν παλιότερα, αποτελώντας για εξακόσια χρόνια το μεγαλύτερο αξιόθεατο του νησιού.

Οι αναγνώστες θα αναρωτηθούν τι είναι αυτό που κάνει το σπήλαιο Λαβύρινθος να παρουσιάζει τόσο ενδιαφέρον, ακόμα και για σπηλαιολόγους. Είναι το ίδιο ακριβώς που έκανε το σπήλαιο αυτό να θεωρείται επί εξί και πλέον αιώνες ως η υλοποίηση του μυθολογικού Λαβυρινθίου του Μίνωα, με τον γνωστό μας Μινώταυρο, αλλά και την Αριάδνη με τον Θησέα και τον μίτο της.

Σχετικά με τα παραπάνω μπορούμε να αναφέρουμε την σχετικά πρόσφατη αποστολή του Τμήματος Γεωγραφίας και Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης το 2009 στον Λαβύρινθο Μεσαράς. Γι' αυτόν ο καθηγητής Γεωγραφίας Nicholas Howarth δήλωσε ότι υπήρχε ο κίνδυνος να χαθεί η Γόρτυνα από την ιστορία του Λαβυρινθίου εξαιτίας της υπερισχύουσας θέσης που καταλαμβάνει η Κνωσός στο μύθο. «Οι επισκέπτες δεν έρχονται μόνο για να δούνε τα ερείπια, που ανακάλυψε και αναστήλωσε ο Evans, αλλά και για να αναζητήσουν μία σύνδεση με το μυθικό παρελθόν της εποχής των ηρώων. Είναι λυπηρό το γεγονός ότι σχεδόν όλοι οι επισκέπτες της Κνωσού δεν έχουν ακούσει ποτέ για τις άλλες «πιθανές» τοποθεσίες του μυθικού Λαβυρινθίου».

Το ίδιο όμως έκαναν και οι διανοούμενοι της Κρήτης, όπως και οι απλοί άνθρωποι του νησιού, χαράσσοντας κι αυτοί το αποδεικτικό του περάσματος τους πάνω σ' εκείνο των προγενέστερων και δημιουργώντας έτσι εξαιρετικό παλιμύθηστο της ιστορίας του νησιού μας. Όλα αυτά τα χαράγματα τα φωτογράφησαν, κατέγραψαν και δημοσίευσαν το 2004, με αλληλέγγυες αποστολές τους στο σπήλαιο, δέκα μέλη του Ινστιτούτου Σπηλαιολογικών Ερευνών Ελλάδας.

Κι αυτό γιακατά τη διάρκεια της Κατοχής το σπήλαιο χρησιμοποιήθηκε από τα γερμανικά στρατεύματα ως ασφαλή αποθήκη πολεμοφοδίων, με συχνές αναγομώσεις του υλικού και αποστολή του μέσω του κοντινού αεροδρομίου του Τυμπακίου στα στρατεύματα του Africa Korps του Ρόμελ. Στις εργασίες τότε μέσα στο σπήλαιο είχαν δουλέψει σε αγγαρείες εκατοντάδες Μεσαριτών, οι οποίοι εξαναγκάζονταν από κατακτητές να κοιμούνται τα βράδια γύρω από τον λόφο του σπηλαίου, ώστε να αποτρέπονται οι συμμαχικοί βομβαρδισμοί.

Από τότε η είσοδος στο σπήλαιο είναι ουσιαστικά απαγορευμένη, έστω και αν η απαγόρευση αυτή είναι τυπική. Πραγματικά, ο Λαβύρινθος είναι σήμερα επικίνδυνος, εξαιτίας όχι μόνο των πυρομαχικών αλλά επίσης των ανατινάξεων που προαναφέρθηκαν και των διαταραχών που προκάλεσαν στα πετρώματα τα τεράστια ωστικά κύματα που δημιούργησαν. Σ' αυτά πρέπει να προσθέσουμε και τις κατά καιρούς λαθρανασκαφές, που διαταράσσουν το υπέδαφος -εκείνες- του τόσο ιστορικού και δύσμοιρου παράλληλα σπηλαίου.

Πρόταση ανάγνωσης και ακρόασης

Διαβάστε το βιβλίο του φιλέλληνα και φιλοκρητικού Μπούρκαρτ Τραϊγκερ «Ο Κρητικός Λαβύρινθος», που κυκλοφόρησε σε δύο εκδόσεις από τον αείμνηστο Γιάννη Σπανδάγο και τις εκδόσεις του «Μίτος». Μπορείτε επίσης να διαβάσετε το βιβλίο των Καλούστ Παραγκαμιάν και Αντώνης Βασιλάκη «Η Λαβύρινθος της Μεσαράς». Κι αν θέλετε περισσότερα, θέαμα και λόγο, ελάτε στον οδό Πατελάρου να παρακολουθήσετε την αποψινή προβολή-συζήτηση. Αν τέλος θέλετε να έχετε και βιωματική σχέση με το σπήλαιο, επισκεφθείτε μια μικρογραφία του, το «Λαβυρινθάκι», που βρίσκεται στην περιοχή μεταξύ των χωριών Πλουτή και Μορόνι και το οποίο εικάζεται ότι κάποτε αποτελούσε τμήμα του Λαβυρινθίου. Το σπήλαιο αυτό είναι όχι μόνο ασφαλές αλλά και πολύ πιο ξεκουραστό!

* Ο Χάρης Στρατιάδακης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας strharis@yahoo.gr, 2831055031

